

POJASNILA K SLOVARJU

Slovar je zasnovan diferencialno, torej je vanj zajeto besede govora, ki v knjižnem jeziku ni znano ali pa ima v narečju drugačen pomen. Upoštevane so tudi besede z neznačilnim (nesistemskim) glasovnim razvojem ter nekatere besede, ki se od knjižnih razlikujejo v pregibanju, npr. *kumà:r* rod. *kumà:rna*, *trá:wa*, tož. *truwè*:

- Fonetični zapis je bil zaradi lažjega branja nekoliko poenostavljen:
 - glas *x* je zapisan z znakom *h*;
 - glas *ʃ* je nadomeščen z *d* ali *t*, redko pa nastopa v ponazarjalnem gradivu iz resničnega govornega sobesedila (starejših informatorjev);
 - besede, v katerih je prišlo do (fakultativnega) prehoda *v* → *b/ǃ* pred sprednjimi samoglasniki, imajo večinoma tri glasovne različice (z *v*, *b* ali *ǃ*), vendar je v slovarju načeloma upoštevana le ena oblika.
- Nekatere besede v slovarju prihajajo z območja Soče in Trente, kjer je bistveno manj ukanja kot v ožjem bovškem govoru. Največ takih primerov je iz gradiva Mirana Klavesa, večinoma pa gre za planšarsko izrazje.

Slovar je bil sprva zamišljen tako, da so bile iztočnice narečne. Zaradi večje uporabnosti in lažjega iskanja so bile te pozneje poknjžene, dodane pa so bile še knjižno-narečne kazalke. Pri poknjževanju sem si pomagala z glasoslovnim sistemom bovškega govora, s Pleteršnikovim slovarjem, s Slovarjem slovenskega knjižnega jezika ter z narečnimi slovarji,⁸ vendar to pri nekaterih glasoslovno bolj zapletenih besedah ni bilo dovolj. Pri teh primerih so prijazno priskočili na pomoč strokovnjaki dialektologi, za kar se jim iskreno zahvaljujem.⁹

Pri vsaki narečni besedi je bilo preverjeno, ali je njena poknjžena oblika morda že zapisana v Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju (Pleteršnik 1894–1895; 2006) ali v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1994). Besede, ki jih ni v omenjenih slovarjih knjižnega jezika, so bile po zgledu Ivana Tominca (Tominec 1964) označene z znakom *.

⁸ Posebno težavo so predstavljale besede z vzglasnim *u*, saj se je pri nekaterih postavljalo vprašanje, ali naj se jih poknjži z *v*, *o* ali *u*, ter besede, v katerih naglašenemu fonemu *e*: sledi *j* pred *č*, *c*, *d*, *k*, *b*, *s* – saj to ne velja za vse primere. Pomagala sem si s Pleteršnikovim slovarjem in SSKJ, včasih pa sem se zanesla na posluš, kar je vzrok za morebitne napake. Zaporedje glasov *o:u* sem poknjževala z *ov*, npr. *dovhtar*, *dovri*, *lovpa* ...; zaporedje glasov *e:j* pa z *ej* (razen v primerih, ko sledi *č*), npr. *fuzejkel*, *fejca* ...

⁹ Predvsem dr. Karmen Kenda-Jež in dr. Jožica Škofic, nekaj tudi dr. Vera Smole in dr. Peter Weiss, vsi iz Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU.

KRATICE OZNAČEVALNIKOV IN SLOVNIČNIH PODATKOV

- člen. = členek
daj. = dajalnik
dov. = dovršni glagol
nedov. = nedovršni glagol
dov. in nedov. = dovršni in nedovršni glagol
ed. = ednina / edninski samostalnik
ekspr. = ekspresivni, figurativni pomen
frazem = dvo- ali večbesedna iztočnica
gl. = glej
im. = imenovalnik
kletv. = kletvica
m = samostalnik moškega spola
medm. = medmet
mest. = mestnik
mn. = množina / množinski samostalnik
neskl. = nesklonljivi (samostalnik, pridevnik)
or. = orodnik
otr. = otroško
predl. = predlog
prid. = pridevnik
prisl. = prislov
rod. = rodilnik
s = samostalnik srednjega spola
sam. = samostalnik
sklop = beseda, ki je nastala po besedotvornem postopku sklapljanja
slabš. = slabšalno
šalj. = šaljivo
štev. = števnik
tož. = tožilnik
v povedkovi rabi = nesklonljiv pridevnik ali prislov, ki je načeloma del povedka
vel. = velelnik
vez. = veznik
zmer. = zmerljivka
ž = samostalnik ženskega spola

KRAJŠAVE IN KRATICE VIROV

- Plet.** Maks Pleteršnik, 1894–1995: *Slovensko-nemški slovar*.
SSKJ 1994: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana: SAZU, DZS.
PW Peter Weiss, 1998: *Slovar govorov Zadrenke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami: Poskusni zvezek (A–H)*, Ljubljana: ZRC SAZU.
KKJ Karmen Kenda-Jež, 2002: *Cerkljansko narečje: Teoretični model dialektološkega raziskovanja na zgledu besedišča in glasoslovja*, Doktorska disertacija, Ljubljana.

- DJ** Dušan Jakomin, 1995: *Narečni slovar Sv. Antona pri Kopru*, Trst: Škedenjski etnografski muzej.
- IT** Ivan Tominec, 1964: *Črnovrški dialekt: Kratka monografija in slovar*, Ljubljana: SAZU (Dela razreda za filološke in literarne vede 20).
- ESSJ** France Bezlaj 1977–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika* 1 (A–J), 2 (K–O), 3 (P–S), 4 (Š–Ž), Ljubljana: Mladinska knjiga.
- TSVK** 1982–: *Thesaurus der Slowenischen Volkssprache in Kärnten*, ur. Stanislaus Hafner – Erich Prunč, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1982– (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sonderpublikation).

ZNAKI

- ničta končnica
- * beseda ni zapisana v SSKJ in Plet. ali pa je njena enakozvočnica
- || ločuje poknjženo iztočnico od osnovne narečne slovarske oblike
- : pri pomenski razlagi uvaja ponazarjalno gradivo
- uvaja pomensko-razlagalni razdelek
- > uvaja prevedek ali pojasnilo ponazarjalnega gradiva
- 1., 2. ... pomen 1, pomen 2 ...
- | uvaja dokumentarni razdelek
- ≠ beseda je zapisana v SSKJ ali Plet., vendar z drugim pomenom

ZGRADBA GESLA

Gesla so sestavljena iz geselske glave ter oblikovnega, razlagalno-ponazarjalnega in (v nekaterih primerih) iz dokumentarnega razdelka.

Glava

Iztočnice so abecedno razvrščene, natisnjene so s krepkim tiskom, sestavljajo pa jih *poknjžene iztočnice* in *kazalke*.

Iztočnice brez znaka * je v enaki obliki mogoče najti v Pleteršnikovem slovarju (1894–1895) ali v SSKJ. Iztočnice so praviloma enobesedne, izjemoma tudi dvo- ali večbesedne. Kazalke s krajšavo *gl.* (glej) usmerjajo od knjižne iztočnice k poknjženi narečni.

Zaglavje

Za znakom || je fonetično zapisana osnovna slovarska oblika narečne besede. Včasih ima beseda več izgovornih različic, zato so osnovni različici za pogostnostnim označevalnikom (*tudi, in*) dodane še druge oblike. Sledijo druge slovarske oblike in besednovrstni podatki:

- pri **samostalniku** sta izpisana končaja za rodilnik ednine in imenovalnik množine ter podatek o spolu (*m, ž* ali *s*);
- **glagolu** je dodan končaj za 1. os. ed. ter podatek o glagolskem vidu (*dov., nedov.* ali *dov. in nedov.*);

Pojasnila k slovarju

- **pridevniku** sta dodana končaja za ženski in srednji spol;
 - drugo besedje je opremljeno z besednovrstnimi podatki: *prisl.*, *člen.*, *vez.*, *medm.*, *predl.*
- Nekatere narečne besedne zveze, ki so verjetno že poenobesedene (z besedotvornim postopkom sklapljanja), a bi jim bilo težko določiti besedno vrsto, imajo namesto besednovrstnega pripisan besedotvorni podatek *sklop*.

Nekatere iztočnice (predvsem nesklonljivi pridevniki in prislovi), npr. *falit*, *hajfik*, *flink* so skladenjsko gledano vedno del povedka in so zato povedkova kategorija. Opremljene so s slovničnim pojasnilom v *povedkovi rabi*.

Dvo- ali večbesedne iztočnice so označene s slovničnim podatkom *frazem*.¹⁰

Razlagalno-ponazarjalni razdelek je od geselske glave ločen z nestičnim pomišljajem (–). Narečne besede so razložene s knjižno ustreznico (in zamejevalno pomensko razlago) ali s polno pomensko razlago. Besedam s konotativnim pomenom so dodani čustveni označevalniki (*ekspr.*, *otr.*, *slabš.*, *zmer.*, *kletv.*). Če ima narečna beseda več pomenov, so ti v razlagalnem razdelku označeni kot 1. (pomen 1); 2. (pomen 2) ... Ponazarjalno gradivo, ki sledi razlagi za dvopičjem, poskuša prikazati pomen besede v sobesedilu, in sicer z na terenu dokumentiranimi primeri: kjer se je dalo, so bili uporabljeni folklorni obrazci, največ pregovori, primerjalna rekla, včasih tudi deli pesmic, ugank, zagovorov. Posameznemu pomenu je včasih v oklepaju pripisan krajevni označevalnik (ime kraja, v katerem se beseda uporablja).

Nekatera gesla imajo tudi **dokumentarni razdelek**, ki za znakom | sledi razlagalno-ponazarjalnemu razdelku. Tam so navedene morebitne pripombe o izpričanosti besede v drugih narečnih slovarjih, slovarjih knjižnega jezika in etimološkem slovarju; leksikonske ali enciklopedične razlage pomena in drugo; kazalka *gl. tudi* usmerja k sopomenkam ali besedam s sorodnim pomenom.

¹⁰ Za nasvete v zvezi s slovničnimi kategorijami v slovarju se zahvaljujem dr. Andreji Žele.